

Werkmaterialen concepteindtermen voor leraren

Definitief conceptexamenprogramma
Friese taal en cultuur
havo

September 2026

Hoe te gebruiken?

- Op de A4-pagina's staan vier kaartjes met eindtermen.
- Print de A4-pagina's dubbelzijdig en op ware grootte. Bij voorkeur op stevig papier en in kleur.
- Lamineer de A4-pagina's eventueel.
- Snijd of knip de A4-pagina's volgens de richtlijnen in het printvoorbeeld (*zie volgende pagina*).
- Dit werkmateriaal kun je gebruiken in je vaksectie of in overleg met je team.

Meer tips hoe je de kaartjes kunt inzetten vind je op: Actualisatie examenprogramma's | SLO:
www.actualisatie-examenprogrammas.nl

Dit is een uitgave van:

SLO, in opdracht van het ministerie van OCW.

2026 SLO, Amersfoort

Mits de bron wordt vermeld, is het toegestaan zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren en/of verspreiden en om afgeleid materiaal te maken dat op deze uitgave is gebaseerd.

Informatie

www.actualisatie-examenprogrammas.nl

Instructies

- Print de A4-pagina's dubbelzijdig op ware grootte: zorg ervoor dat de printrichting op de lange zijde van het papier is ingesteld:

- Uitsnijden volgens de stippellijn in het voorbeeld op deze pagina.

Eindterm 2

De leerling toont begrip van de inhoud van schriftelijke Friestalige bronnen. (B)

Het gaat hierbij om:

- lezen van zakelijke en literaire teksten over concrete en abstracte onderwerpen;
- beschrijven van inhoudelijke relaties binnen en tussen bronnen;
- beschrijven van communicatieve doelen, perspectieven, publiek en context;
- selecteren van relevante inhoud uit bronnen;
- beschrijven van onderwerp, hoofdgedachte, hoofd- en bijzaken.

Eindterm 3

De leerling spreekt in de Friese taal afgestemd op doel, publiek en context. (B)

Het gaat hierbij om:

- Fries spreken in concrete, maatschappelijke contexten;
- afstemmen van taalgebruik, taalvariëteit en medium op doel, publiek en context;
- presenteren van informatie over concrete onderwerpen;
- formuleren van gestructureerde zinnen;
- inzetten van non-verbale en visuele communicatie die het communicatieve doel ondersteunt.

Eindterm 4

De leerling schrijft in de Friese taal afgestemd op doel, publiek en context. (B)

Het gaat hierbij om:

- schrijven van consistent opgebouwde Friestalige teksten over concrete onderwerpen;
- afstemmen van taalgebruik en medium op doel, publiek en context;
- formuleren van goed gestructureerde zinnen en alinea's;
- toepassen van kennis van taalconventies, waar nodig met behulp van taaladvies-bronnen.

Eindterm 1

De leerling toont begrip van de inhoud van auditieve en audiovisuele Friestalige bronnen. (B)

Het gaat hierbij om:

- luisteren en kijken naar uiteenlopende multimediale bronnen over concrete en abstracte onderwerpen;
- beschrijven van inhoudelijke relaties binnen en tussen bronnen;
- selecteren van relevante inhoud uit bronnen;
- beschrijven van onderwerp, hoofdzaken en perspectieven.

Eindterm 2

De leerling toont begrip van de inhoud van schriftelijke Friestalige bronnen. (B)

Het gaat hierbij om:

- lezen van zakelijke en literaire teksten over concrete en abstracte onderwerpen;
- beschrijven van inhoudelijke relaties binnen en tussen bronnen;
- beschrijven van communicatieve doelen, perspectieven, publiek en context;
- selecteren van relevante inhoud uit bronnen;
- beschrijven van onderwerp, hoofdgedachte, hoofd- en bijzaken.

Eindterm 3

De leerling spreekt in de Friese taal afgestemd op doel, publiek en context. (B)

Het gaat hierbij om:

- Fries spreken in concrete, maatschappelijke contexten;
- afstemmen van taalgebruik, taalvariëteit en medium op doel, publiek en context;
- presenteren van informatie over concrete onderwerpen;
- formuleren van gestructureerde zinnen;
- inzetten van non-verbale en visuele communicatie die het communicatieve doel ondersteunt.

Eindterm 4

De leerling schrijft in de Friese taal afgestemd op doel, publiek en context. (B)

Het gaat hierbij om:

- schrijven van consistent opgebouwde Friestalige teksten over concrete onderwerpen;
- afstemmen van taalgebruik en medium op doel, publiek en context;
- formuleren van goed gestructureerde zinnen en alinea's;
- toepassen van kennis van taalconventies, waar nodig met behulp van taaladvies-bronnen.

Friese taal en cultuur havo
Domein A Taal leren en gebruiken
Subdomein A1 Receptieve taalvaardigheid - SE - CE

Te denken valt aan:

- diverse auditieve en audiovisuele bronnen over een maatschappelijk onderwerp bekijken en vergelijken;
- een Friese (jeugd)serie of film bekijken en plaatsen in de cultuurhistorische context;
- filmpjes van sociale media bekijken en de informatie beoordelen;
- een documentaire over Fries erfgoed bekijken en navertellen.

Friese taal en cultuur havo
Domein A Taal leren en gebruiken
Subdomein A1 Receptieve taalvaardigheid - SE - CE

Te denken valt aan:

- verschillende teksten uit de Friese media vergelijken en relevante informatie selecteren;
- een artikel samenvatten ter voorbereiding op een speech, debat of discussie;
- verschillende bronnen over een maatschappelijk thema vergelijken en verwoorden welke feiten en meningen overeenkomen en welke verschillen er zijn;
- zakelijke en literaire teksten vergelijken en uitleggen hoe ze op verschillende manieren inspelen op doel, publiek en context.

Friese taal en cultuur havo
Domein A Taal leren en gebruiken
Subdomein A2 Productieve taalvaardigheid - SE

Te denken valt aan:

- een presentatie houden over een maatschappelijk thema dat speelt in Friesland;
- een vlog of podcast maken over een historisch of maatschappelijk onderwerp;
- een nieuwsitem maken over het weer of een onderwerp dat speelt in de eigen leefomgeving;
- een instructiefilmpje maken over een product of voorwerp.

Friese taal en cultuur havo
Domein A Taal leren en gebruiken
Subdomein A2 Productieve taalvaardigheid - SE

Te denken valt aan:

- een oproep schrijven voor een huis-aan-huisblad over deelname aan een evenement in de regio;
- een recensie schrijven over een boek of voorstelling;
- een tekst verbeteren met behulp van generatieve AI;
- een brief schrijven aan een bekende Fries en deze uitnodigen op school.

Eindterm 5

De leerling gebruikt de Friese taal op een creatieve manier. (E)

Het gaat hierbij om:

- verwoorden van ideeën, ervaringen, gedachten en gevoelens;
- experimenteren met klanken, woorden, zinnen, stijl en vorm;
- verwoorden van keuzes met betrekking tot inhoud, vorm en taalgebruik.

Eindterm 6

De leerling voert gesprekken in de Friese taal om informatie te verkrijgen en meningen uit te wisselen. (B)

Het gaat hierbij om:

- uitwisselen van informatie, meningen, standpunten en argumenten in informele en formele contexten;
- luisteren naar en passend reageren op de bijdragen van de gesprekspartner(s);
- afstemmen van taalgebruik, stemgebruik en non-verbale communicatie op doel, gesprekspartner(s), medium en context;
- afstemmen van inhoud op kennis, perspectief en achtergrond van de gesprekspartner(s).

Eindterm 7

De leerling toont inzicht in kenmerken van de Friese taal. (B)

Het gaat hierbij om:

- benoemen van kenmerken van de Friese taal op klank-, woord- en zinsniveau;
- beschrijven van verschillen en overeenkomsten tussen kenmerken van de Friese taal, haar taalvariëteiten en andere taalvariëteiten in Friesland;
- beschrijven van verschillen en overeenkomsten tussen kenmerken van de Friese taal en verwante talen.

Eindterm 8

De leerling toont inzicht in de positie van de Friese taal in de meertalige samenleving. (B)

Het gaat hierbij om:

- beschrijven van de wettelijke status van de Friese taal;
- vergelijken van de wettelijke status van de Friese taal met de uitwerking ervan in de dagelijkse praktijk;
- uitleggen hoe de positie van de Friese taal verandert onder invloed van maatschappelijke ontwikkelingen.

Friese taal en cultuur havo
Domein A Taal leren en gebruiken
Subdomein A2 Productieve taalvaardigheid - SE

Te denken valt aan:

- een moderne variant schrijven van een Friese mythe of legende;
- een toneeltekst schrijven en in de klas uitvoeren;
- een krantenartikel bewerken tot een fictieverhaal;
- een liedtekst of gedicht schrijven over vriendschap.

Friese taal en cultuur havo
Domein A Taal leren en gebruiken
Subdomein A3 Interactie - SE

Te denken valt aan:

- een begeleidende gespreksrol spelen bij Taaldorp in de onderbouw waarbij situaties uit de praktijk worden nagespeeld;
- een discussie voeren over een maatschappelijk thema;
- een podcast opnemen met een organisator van een Fries cultureel evenement;
- een interview houden met een dorps-/stadsgenoot over een onderwerp gerelateerd aan het Fries of Friesland.

Friese taal en cultuur havo
Domein B Taalbewustzijn
Subdomein B1 Taal als fenomeen - SE - CE

Te denken valt aan:

- een gesprek beluisteren met bewuste aandacht voor de kenmerken van de Friese taal;
- gesproken of gezongen teksten in verschillende Friese taalvariëteiten beluisteren en bespreken welke verschillen en overeenkomsten hoorbaar zijn;
- vergelijken van Friese teksten uit verschillende periodes.

Friese taal en cultuur havo
Domein B Taalbewustzijn
Subdomein B1 Taal als fenomeen - SE - CE

Te denken valt aan:

- een interview houden met een rechter, advocaat of tolk over de wettelijke status van het Fries in de rechtbank;
- een onderzoek doen naar het aantal Friestaligen in en buiten Friesland met behulp van demografische gegevens;
- een infographic maken over wet- en regelgeving met betrekking tot het gebruik van het Fries;
- taalatlassen van verschillende jaren met elkaar vergelijken en waargenomen veranderingen uitleggen.

Eindterm 9

De leerling toont inzicht in taalverandering en taalvariatie in de Friese taal. (B)

Het gaat hierbij om:

- beschrijven van veranderingen in Fries taalgebruik vroeger en nu, in gesproken en geschreven bronnen;
- uitleggen hoe de Friese taal verandert onder invloed van media, digitalisering, het Nederlands en andere talen;
- beschrijven van verschillen en overeenkomsten tussen de taalvariëteiten van de Friese taal en regiolecten in Friesland.

Eindterm 10

De leerling verkent het eigen en andermans meertalige repertoire en de rol van het Fries daarin. (E)

Het gaat hierbij om:

- verkennen van de relatie tussen het eigen meertalige repertoire en de eigen identiteit;
- verkennen van de waarde van het eigen meertalige repertoire en dat van anderen;
- ervaringen opdoen met het inzetten van het eigen meertalige repertoire in de bevordering van de communicatie met anderen.

Eindterm 11

De leerling gebruikt ervaringen, interesses en kwaliteiten bij de eigen loopbaanontwikkeling. (E)

Het gaat hierbij om:

- verkennen van de rol van vakspecifieke kennis en vaardigheden in de samenleving;
- oriënteren op sectoren, beroepen en vervolgoopleidingen waarin kennis en vaardigheden van het schoolvak Friese taal en cultuur een rol kunnen spelen;
- deelnemen aan activiteiten die bijdragen aan het verkennen van interesses, kwaliteiten en mogelijkheden;
- reflecteren op opgedane ervaringen, indien relevant voor de eigen oriëntatie op studie en beroep.

Eindterm 12

De leerling toont inzicht in het materiële en immateriële erfgoed van Friesland. (B)

Het gaat hierbij om:

- beschrijven van kenmerken van Friese landschapstypen, hun ontwikkeling en het belang ervan in de huidige tijd;
- beschrijven van kenmerkende aspecten van de Friese cultuur en geschiedenis;
- uitleggen hoe tradities en gebruiken en de daaraan verbonden waarden en opvattingen ontstaan en veranderen;
- uitleggen hoe gebeurtenissen en ontwikkelingen in het heden in verband staan met de Friese geschiedenis.

Te denken valt aan:

- gelezen en beluisterde teksten uit verschillende Friese taalperioden vergelijken en beschrijven hoe taal verandert;
- een kaart maken van de taalvariëteiten in Friesland;
- een interview houden met een oudere spreker van het Fries over de veranderingen in de Friese taal;
- een filmpje maken over de herkomst van Friese spreekwoorden of gezegden.

Te denken valt aan:

- een collage of filmpje maken over de zichtbaarheid van Fries-Nederlandse taaluitingen in het dagelijks leven;
- een taalonderzoekje doen naar meertaligheid in de eigen omgeving;
- een discussie voeren over de waarde van leven en wonen in een meertalige omgeving;
- in kaart brengen van het gebruik van het Fries bij de regionale overheid en de resultaten daarvan in de klas bespreken.

Te denken valt aan:

- een gesprek voeren met beroeps-beoefenaars over de rol van de Friese taal in hun beroepscontext;
- een inventarisatie maken van opleidingen en beroepen waarin het gebruik van de Friese taal relevant is;
- een reflectiegesprek voeren over het eigen meertalig repertoire en het effect van taalgebruik in beroepscontexten.

Te denken valt aan:

- een reportage maken over het verenigingsleven in de eigen omgeving;
- een toeristische folder maken met afbeeldingen en teksten over een Friese traditie;
- een geïllustreerde tekst of infographic maken over het landschap van Friesland;
- een historische rondleiding samenstellen over de eigen woonplaats.

Eindterm 13

De leerling doet ervaring op met Friese cultuuruitingen. (E)

Het gaat hierbij om:

- verkennen van Friese cultuuruitingen;
- verwoorden van persoonlijke ervaringen met Friese cultuuruitingen;
- reflecteren op de waarde van Fries erfgoed.

Eindterm 14

De leerling doet ervaring op met Friestalige literatuur en verwoordt persoonlijke voorkeuren. (E)

Het gaat hierbij om:

- lezen, beluisteren en bekijken van rijke en gevarieerde vormen van literatuur;
- lezen van minimaal vier literaire werken ten behoeve van leesplezier en ontwikkeling;
- oriënteren op personages, hun kenmerken en hun fictieve wereld;
- verwoorden van persoonlijke ervaringen, inzichten en voorkeuren;
- verwoorden hoe Friestalige literatuur bijdraagt aan de instandhouding en versterking van de Friese taal.

Eindterm 15

De leerling schrijft Friestalige teksten en reflecteert op de eigen schrijfvaardigheid. (H)

Het gaat hierbij om:

- schrijven van teksten in diverse zakelijke en literaire genres over concrete onderwerpen naar keuze;
- verwoorden van ervaringen, ideeën, gedachten, gevoelens en redeneringen in geschreven teksten;
- toepassen van kennis van taalconventies, waar nodig met behulp van taaladviesbronnen;
- tonen van ontwikkeling in het schrijfproces aan de hand van een gevarieerde set aan schrijfproducten;
- reflecteren op de eigen schrijfvaardigheid en verbeterdoelen stellen.

Eindterm 16

De leerling doet onderzoek naar onderwerpen gerelateerd aan de Friese taal en reflecteert daarop. (H)

Het gaat hierbij om:

- ervaringen opdoen met de stappen van onderzoek;
- doelgericht zoeken, selecteren en interpreteren van schriftelijke, multimediale of orale bronnen;
- bronnen, materialen en verworven kennis doelgericht verwerken en presenteren;
- verwoorden van de maatschappelijke relevantie van het onderzoek;
- reflecteren op het onderzoeksproces en de eigen ontwikkeling.

Te denken valt aan:

- in een groepsgesprek uitwisselen welke inzichten iedereen heeft opgedaan bij het lezen van een literair werk;
- een Friestalig literair fragment herschrijven vanuit een ander personage;
- een Friestalige auteur interviewen over diens bijdrage aan de instandhouding en versterking van de Friese taal;
- een deel van een literair werk omzetten naar een andere verhalende vorm, bijvoorbeeld een boekfragment verwerken tot een filmpje of toneeltekst.

Te denken valt aan:

- een culturele activiteit voor kinderen organiseren in samenwerking met een (streek)museum;
- een creatieve verwerking maken van een bezoek aan een Friestalige theater- of muziekvoorstelling, zoals een iepenloftspul;
- een aanbeveling schrijven voor een tentoonstelling in een (streek)museum;
- een fictieverhaal schrijven dat betrekking heeft op een bezocht Fries monument.

Te denken valt aan:

- een onderzoek doen met behulp van demografische gegevens van de eigen regio of Friesland en een eigen Taalatlas maken;
- een vragenlijst uitzetten en interviews afnemen bij leeftijdsgenoten over de communicatie in het Fries bij het gebruik van sociale media;
- onderzoek doen naar de ontwikkeling van de status van het Fries en de uitkomsten presenteren in een zelfgekozen vorm;
- het gebruik van talen en de taalafspraken in kaart brengen bij een opdrachtgever/bedrijf en de uitkomsten daarna presenteren;
- een gesprek voeren over de voortgang van het onderzoek en eigen leerpunten verwoorden.

Te denken valt aan:

Het aanleggen van een schrijfportfolio met bijvoorbeeld:

- een naar het Fries vertaalde liedtekst;
- een geschreven recensie over een boek of culturele uiting;
- een zakelijke tekst voor een plaatselijk bedrijf dat in het Fries wil communiceren;
- geschreven en vertaalde teksten voor plaatselijke verenigingen, organisaties en instellingen.

Het reflecteren op de eigen schrijfvaardigheid:

- verslaglegging van het schrijfproces, de omgang met feedback op schrijfproducten en de reflectie op de eigen ontwikkeling als schrijver;
- een presentatie aan de hand van eigen teksten verzorgen over de eigen schrijfontwikkeling.

Eindterm 17

De leerling doet onderzoek naar onderwerpen gerelateerd aan de Friese cultuur en reflecteert daarop. (H)

Het gaat hierbij om:

- ervaringen opdoen met de stappen van onderzoek;
- doelgericht zoeken, selecteren en interpreteren van schriftelijke, multimediale of orale bronnen;
- bronnen, materialen en verworven kennis doelgericht verwerken en presenteren;
- verwoorden van de maatschappelijke relevantie van het onderzoek;
- reflecteren op het onderzoeksproces en de eigen ontwikkeling.

Te denken valt aan:

- een onderzoek doen naar de achtergrond van Friese tradities en de toekomstbestendigheid daarvan, bijvoorbeeld iepenloftspullen, skûtsjesilen of aaisykjen, en dit presenteren in een zelfgekozen vorm;
- een journaalitem maken voor jongere leerlingen over aspecten van de Friese geschiedenis of het Friese landschap, waar mogelijk ook in relatie tot de eigen omgeving;
- een kunstwerk maken waarbij een persoon of onderwerp uit het Friese verleden of heden wordt geëerd;
- in opdracht van een culturele instelling/organisatie een onderzoek of activiteit uitvoeren en daarna het product of de uitkomst presenteren;
- een gesprek voeren over de voortgang van het onderzoek, en eigen leerpunten verwoorden.